

Gwerthuso cydraddoldeb a hawliau dynol

Amcanion cydraddoldeb a chynlluniau cydraddoldeb strategol

Mae Deddf Cydraddoldeb 2010 (y Ddeddf) yn crynhoi ac yn disodli'r cyfreithiau gwrthwahanïaethu blaenorol mewn un Deddf.

Mae'r Ddeddf yn cynnwys **dyletswydd cydraddoldeb y sector cyhoeddus** newydd (y 'ddyletswydd gyffredinol'), gan ddisodli'r dyletswyddau ar wahân yn ymwneud â hil, anabledd a chydaddoldeb rhywiol. Daeth hon i rym ar 5 Ebrill 2011.

Beth yw'r ddyletswydd gyffredinol?

Mae'n ofynnol i awdurdodau cyhoeddus^[1] (darparwyr) roi sylw priodol i'r angen i:

1. ddileu gwahaniaethu, aflonyddu ac erledigaeth anghyfreithiol ac ymddygiad arall sydd wedi ei wahardd gan y Ddeddf
2. hyrwyddo cyfle cyfartal rhwng pobl sy'n rhannu nodwedd warchoddedig berthnasol a'r rhai nad ydynt
3. meithrin perthynas dda rhwng pobl sy'n rhannu nodwedd warchoddedig a'r rhai nad ydynt

Mae'r arweiniad hwn yn cyfeirio at y tair elfen hon fel tri 'nod' y ddyletswydd gyffredinol, ac felly pan fyddwn yn trafod y ddyletswydd gyffredinol, rydym yn golygu pob un o'r tair nod.

Mae'r Ddeddf Cydraddoldeb yn cwmpasu'r un grwpiau a oedd yn cael eu gwarchod gan ddeddfwriaeth bresennol yn ymwneud â chydaddoldeb – oed, anabledd, ailbennu rhywedd, hil, crefydd neu gred, rhyw, cyfeiriadedd rhywiol, priodas a phartneriaeth sifil a beichiogrwydd a mamolaeth – ond mae'n ehangu rhai nodweddion gwarchod i grwpiau nad oeddent yn cael eu cynnwys yn flaenorol, ac mae hefyd yn cryfhau agweddau penodol ar y gyfraith cydraddoldeb. Gelwir y rhain yn fwy cyffredin erbyn hyn fel y nodweddion gwarchoddedig, a chyfeirir at y grwpiau fel y grwpiau gwarchoddedig.

Nodwch hefyd, mewn perthynas â'r rhestr o nodweddion gwarchoddedig, nad oes rhaid i ysgolion ystyried nodwedd warchoddedig oed wrth ddarparu addysg i ddisgyblion, neu

wrth ddarparu buddion, cyfleusterau neu wasanaethau iddynt. Nid oes rhaid i ysgolion felly ystyried hyrwyddo cyfle cyfartal rhwng disgyblion o oed gwahanol, nac ystyried sut i feithrin perthynas dda rhwng disgyblion o oed gwahanol. Eithriad cyfyngedig yw hwn sydd yn gymwys yng nghyd-destun oed yn unig. Bydd angen i ysgolion roi sylw priodol o hyd i'r ddyletswydd gyffredinol mewn perthynas â phob un o'r nodweddion gwarchoddedig eraill.

[1] Mae awdurdodau cyhoeddus yn cynnwys awdurdodau lleol, ysgolion a gynhelir, colegau AB ac AU.

Dyletswyddau penodol yng Nghymru

Mae ystod o ddyletswyddau penodol hefyd y mae angen i ddarparwyr roi sylw iddynt. Diben bras y dyletswyddau penodol yng Nghymru yw helpu darparwyr wrth iddynt gyflawni'r ddyletswydd gyffredinol ac i gynorthwyo tryloywder.

Amcanion cydraddoldeb a chynlluniau cydraddoldeb strategol

Diben cynllun cydraddoldeb strategol yw dogfennu'r camau y mae darparwr yn eu cymryd i gyflawni ei ddyletswyddau penodol.

- Rhaid i ddarparwyr gyhoeddi amcanion strategol a bod wedi llunio cynllun cydraddoldeb strategol erbyn 2 Ebrill 2012. Dylai amcanion strategol gael eu hadolygu bob pedair blynedd, o leiaf. Felly, er enghraifft, rhaid i ddarparwyr gael cynllun cydraddoldeb strategol cyfredol yn dyddio o 2020 ymlaen.
- Rhaid i ddarparwyr hefyd gyhoeddi adroddiad cydraddoldeb blynyddol erbyn 31 Mawrth bob blwyddyn sy'n cynnwys manylion ar gynnydd tuag at gyflawni pob un o'r amcanion cydraddoldeb.

Rhestr wirio arolygu

At ddibenion Estyn, y prif bwyntiau y dylech eu hystyried yw:

- a yw'r darparwr wedi cyhoeddi amcanion strategol (rhaid eu hadolygu o leiaf bob 4 blynedd), cynllun cydraddoldeb strategol ac adroddiad cydraddoldeb blynyddol
- a yw'r cynllun yn cynnwys disgrifiad o'r darparwr a'i amcanion cydraddoldeb
- y camau y mae wedi'u cymryd neu'n bwriadu'u cymryd i fodloni ei amcanion, ac o

fewn ba raddfa amser

- ei drefniadau ar gyfer monitro cynnydd o ran bodloni ei amcanion cydraddoldeb ac effeithiolrwydd y camau y mae'n eu cymryd i fodloni'r amcanion hynny
- ei drefniadau ar gyfer nodi a chasglu gwybodaeth berthnasol am gydraddoldeb; mae hyn yn cynnwys gwybodaeth a gasglwyd drwy ymgysylltu â grwpiau gwarchoddedig ynglŷn â sut gallai gwaith y darparwr ymwneud â'r ddyletswydd gyffredinol
- ei drefniadau ar gyfer cyhoeddi gwybodaeth berthnasol am gydraddoldeb y mae'n ei chadw ac y mae'n ystyried ei bod yn briodol i'w chyhoeddi
- ei drefniadau ar gyfer:
 - asesu effaith debygol unrhyw bolisiâu ac arferion y mae awdurdod yn eu cynnig, eu hadolygu neu'u diwygio ar grwpiau gwarchoddedig
 - monitro'u heffaith wirioneddol a'u heffaith barhaus
 - cyhoeddi adroddiadau lle mae asesiad yn dangos effaith sylweddol (neu effaith debygol) ar allu awdurdod i fodloni'r ddyletswydd gyffredinol
- manylion ynglŷn â sut bydd darparwr yn hyrwyddo gwybodaeth a dealltwriaeth o'r ddyletswydd gyffredinol a dyletswyddau penodol ymhlith gweithwyr, gan gynnwys drwy weithdrefnau asesu perfformiad, er mwyn nodi a mynd i'r afael ag anghenion hyfforddi